

минимума. Если, уровень ВВП к этому имеет лишь косвенное влияние, то показатели среднемесячной заработной платы, уровня безработицы и прожиточного минимума напрямую влияют на решение об осуществлении трудовой миграции.

При сравнении уровня безработицы в Украине, странах ЕС и США установлено, что в Украине существует проблема скрытой безработицы. Различия в размере среднемесячной заработной платы в разрезе областей четко очерчивают регионы с более низким показателем среднеукраинского, и как следствие из этих областей генерируются потоки трудовых мигрантов за границу.

В статье проанализирована динамика среднемесячной заработной платы и уровня безработицы в разрезе областей. Дополнительно проведен анализ уровня минимальной заработной платы, пенсии и прожиточного минимума.

Современная экономическая ситуация в Украине является катализатором трудовой миграции из Украины за границу. С ассоциацией Украины с ЕС и обострением политических отношений с Россией может произойти переориентация потоков трудовых мигрантов. Интеграция в экономическую жизнь ЕС может привести к упрощению процедуры получения разрешения на работу и дальнейшую легализацию трудовых мигрантов в странах их пребывания.

Ключевые слова: уровень безработицы, прожиточный минимум, минимальная заработная плата, минимальная пенсия, среднемесячная пенсия, среднемесячная заработная плата.

Summary:

Andrii Zubyk. ECONOMIC SITUATION AS A FACTOR OF UKRAINIAN LABOUR MIGRATION.

Economic situation is one of the catalysts of modern Ukrainian labor migration. With aim to understand the essence of contemporary labor migration in Ukraine is an important economic feasibility study of migration, including the following indicators: rate of unemployment, the dynamics of average wages and pensions by regions, comparison of the minimum pension, wages, subsistence etc. If GDP has only indirect influence that the average rates of wages, unemployment and living wage directly affect the decision on labor migration.

Comparing unemployment in Ukraine, the EU and the USA it is clear that in Ukraine there is a problem of hidden unemployment. Differences in the average monthly wage in each region clearly delineate regions of lower monthly wage of average in Ukraine and as a consequence of these regions generated flows of migrant workers abroad.

The paper analyzes the dynamics of the average wage and the unemployment rate in each region. Indicators minimum wage, minimum pension and subsistence minimum are not acceptable to social standards.

Consequently, the current economic situation in Ukraine weighty promotes Ukrainian labor migration abroad. With Ukraine association with the EU and the aggravation of political relations with Russia can occur reorientation of flows of migrant workers. Integration into the economic life of the EU could lead to a simplification of procedures for obtaining work permits and further legalization of labor migrants in their countries of residence.

Keywords: unemployment rate, living wage, minimum wage, minimum pension, the average pension, average wages.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 12.05.2015р.

УДК 911.3:008

Сергій ЗАДВОРНИЙ

МЕТОДИКА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Стаття присвячена висвітленню особливостей методики організації і проведення суспільно-географічного дослідження культурно-мистецької сфери обласного регіону. Запропоновано змістовний алгоритм комплексного дослідження геопросторової організації досліджуваної сфери, який включає сім послідовних етапів: організаційно-планувальний, інформаційний, факторний, структурно-аналітичний, територіально-синтетичний, прогностично-рекомендаційний, підсумковий. Кожному етапу відповідає певна частина науково-дослідної роботи, перелік основних завдань та методів дослідження. Представлена методика дає можливість комплексно розглянути основні умови формування, особливості геопросторової організації та рівень соціокультурного обслуговування територіальних спільнот людей з метою його оптимізації і вдосконалення.

Ключові слова: методика, етап, алгоритм, метод, суспільно-географічне дослідження, культурно-мистецька сфера, регіон.

Актуальність проблеми. Модерні суспільно-географічні дослідження сфери культури і мистецтва обласного регіону є комплексними, що, насамперед, включає й методичний аспект, метою якого є дієва організація теоретичної і практичної складових наукового пошуку. На разі ж актуальними проблемами у

даному контексті є поглиблення і узагальнення понятійно-термінологічного апарату; обґрунтування вихідних принципів постановки дослідження; визначення сукупності факторів формування, функціонування і розвитку сфери; впровадження новітніх методів, їх форм та засобів у процес наукового пізнання терито-

ріальної (геопросторової) організації культурно-мистецької сфери тощо. Тому, виходячи із цього, тема даного дослідження є своєчасною, актуальною і відповідає сучасним запитам та проблемам українського соціуму.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Базові методичні основи суспільно-географічного дослідження галузей соціальної складової господарського комплексу закладено у працях Л. Немець, Я. Олійника, М. Пістунна, О. Топчієва, О. Шаблія, Л. Шевчук. Теоретико-методичні засади сучасних геокультурних досліджень в Україні отримали відображення у наукових розробках І. Ровенчака та О. Любіцевої. У свою чергу, частково або повністю вивченню проблематики соціокультурного обслуговування населення на рівні обласного регіону присвячені дисертаційні дослідження вітчизняних суспільно-географів: О. Г. Заячук, Н. В. Моштакової, О. М. Ріпки, Н. І. Флінти та ін. Значна частина праць із даної наукової проблеми висвітлена також культурологами, економістами, вченими із розміщення продуктивних сил. Але, попри це, виокремлення культурно-мистецької сфери із господарського комплексу вимагає розробки відповідно нової методики вивчення її геопросторової організації.

Мета статті полягає в узагальненні та поглибленні методичних засад дослідження культурно-мистецької сфери регіону. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: провести огляд-аналіз попередніх наукових напрацювань щодо вироблення алгоритму суспільно-географічного дослідження, в т.ч. і культурно-мистецького змісту; розробити поетапну методику вивчення регіональних особливостей геопросторової організації сфери культури і мистецтва; запропонувати систему методів дослідження та показників і характеристик, що якнайповніше розкривають стан даної галузі, зокрема її територіальної організації.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій термінології під методикою розуміють вчення про особливості застосування окремого методу чи системи методів для розв'язання типового пізнавального завдання. Вона являє собою системну сукупність прийомів дослідження. Якщо така сукупність строго впорядкована щодо послідовності застосування дослідницьких процедур, її називають алгоритмом [15, с. 84]. Стрижневою частиною наукового дослідження, яка відповідає за практичні аспекти реалізації методики є його технологія. Технологія наукового дослідження пе-

редбачає здійснення таких етапів: формулювання теми наукового дослідження та розробка робочої гіпотези; визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження; виконання теоретичних та прикладних наукових досліджень; оформлення звіту про виконану науково-дослідну роботу [11, с. 42-43].

В українській і зарубіжній суспільній географії існує цілий ряд напрацювань щодо методики вивчення географічного об'єкта. Зокрема, М. Пістуном сформульовано загальну принципову схему теоретичного дослідження з суспільної географії, яка включає: 1) вибір і обґрунтування абстрактного об'єкта суспільно-географічного вивчення; 2) вивчення особливостей суспільно-географічних відношень (зв'язків) і процесів; 3) визначення нових понять, їх термінів і категорій; 4) обґрунтування концепцій, а потім відповідних законів і закономірностей; 5) розробку конструктивних аспектів дослідження (прогнозу, планування, конструювання) [12, с. 12-13]. М. Шаригін, опираючись на методологічні і методичні напрацювання у соціально-економічній географії З. Дзеніса, акцентує увагу на тому, що при розкритті гносеологічних проблем важливо знати сам алгоритм, своєрідний механізм наукового пізнання. А отже, для підвищення ефективності дослідницької діяльності весь процес вирішення суспільно-географічної проблеми, у тому числі й культурно-мистецького змісту, розбивається на етапи, кожен з яких включає стадії і конкретні операції (Рис.1). Підготовчий етап являє собою сукупність дій з вибору актуального напрямку, напрацювання головної цілі – задуму пошуку, визначення проблеми, предмета пізнання, формулювання гіпотези, постановки мети і завдань дослідження. Другий етап включає збір суспільно-географічної інформації, її систематизацію і зберігання. Під час збору інформації особливу увагу варто приділяти об'єктивності, достовірності і первинності інформації. При цьому інформація не повинна "відриватися" від території і відображати еволюцію розвитку предмета пізнання. Третій етап охоплює процес обробки та інтерпретації суспільно-географічної інформації. Під час обробки широко використовуються такі методи, як статистичний, математичний, класифікації, таксонування, районування, картографічний, графоаналітичний та ін. На підсумковому етапі здійснюються такі операції, як перевірка достовірності і оцінка значущості результатів, прийняття або спростування гіпотези, розробка рекомендацій і передача результатів споживачам [19, с. 75-77].

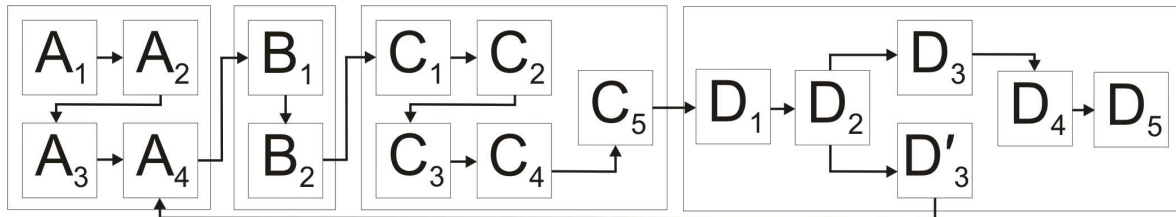

Рис. 1. Алгоритм вирішення суспільно-географічної проблеми культурно-мистецького змісту (за З. Дзенісом)

А – підготовчий етап (A_1 – ідея, A_2 – визначення проблеми, A_3 – формулювання гіпотези, A_4 – формулювання гіпотези зі збору інформації); В – збір і зберігання інформації (B_1 – збір інформації, B_2 – систематизація і зберігання інформації); С – обробка інформації (C_1 – обробка інформації, C_2 – аналіз інформації, C_3 – прогнозування, C_4 – визначення напрямків розвитку сфери, C_5 – синтез інформації); D – підсумковий етап (D_1 – верифікація результатів, D_2 – оцінка результатів, D_3 – прийняття гіпотези, D'_3 – спростування гіпотези, D_4 – розробка рекомендацій, D_5 – перетворення, представлення і передача результатів).

На поетапність дослідження, власне, у соціальній географії наголошує Л. Шевчук. На її думку, етапи, з погляду організації робіт, мають такий вигляд: підготовчий (розроблення програми, робочих планів, методики й інструментарію дослідження, підготовка виконавців, затвердження плану робіт і кошторису витрат), оперативний, чи експедиційний (збір первинної інформації за сформованою методикою) і результативний (обробка, аналіз отриманої інформації, вироблення рекомендацій, складання й затвердження підсумкових документів) [20].

Методичні засади геокультурних досліджень висвітлив І. Ровенчак у монографії "Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження" (2008). У цій праці систематизовано та поглиблено вчення про колір у географії культури, естетично-аксіологічні геокультурні дослідження, методику геокультурно-картографічного аналізу та геокультурну методику дослідження просторово-часових аспектів заселення території [14, с. 201-219].

Українські суспільно-географи, зокрема Н. Флінта [16], виділяє чотири етапи дослідження культурно-освітнього комплексу обласного регіону, О. Заячук [4] називає шість етапів вивчення територіальної організації освітньо-виховного комплексу обласного регіону, Н. Моштаківа [8] наводить п'ять етапів, а вивчення регіональних геокультурних процесів О. Ріпка пропонує реалізувати у дев'ять етапів [13].

Відштовхуючись від розглянутих методик суспільно-географічних досліджень, нами виділено і охарактеризовано сім етапів дослідження культурно-мистецької сфери регіону (рис. 2.). На *першому етапі* необхідно обрати тему і обґрунтувати її актуальність, визначити об'єкт, предмет, мету та основні завдання. В першу чергу, необхідно здійснити контент-аналіз, який являє собою кількісно-якісне вивчення документів з метою виявлення або виміру соціальних фактів і тенденцій, які відбиті цими документами. Об'єктом контент-аналізу може бути зміст газет, кінофільмів, публічних виступів, теле- і радіопередач, суспільних і особистих документів, соціологічних інтерв'ю, відповіді на відкриті запитання анкет [9, с. 112]. Вагомим завданням також залишається розробка алгоритму проведення дослідження, який формується на основі вихідних парадигм та принципів. У даному випадку ми розглядаємо культурно-мистецьку сферу з позицій системного підходу. З огляду на це, досліджувана нами сфера являється цілісною організованою множинною системою елементів із функціональними властивостями, зв'язками і відношеннями.

Другий етап передбачає формування інформаційної бази дослідження, основу якої становлять літературні та картографічні матеріали, статистичні дані. Необхідно провести первинну обробку інформації, її зведення та перевірку на достовірність і відповідність сучасним тенденціям розвитку економіки. Групування статистичної інформації доцільно провести за компонентною (підгалузі сфери) і територіальною (адміністративні райони та міста обласного підпорядкування) складовими.

Основу інформаційної бази вивчення сфери культури і мистецтва складають статистичні дані та звітні матеріали таких галузевих органів виконавчої влади і місцевого самоврядування:

- Державної служби статистики України, Головного управління статистики в області, відділу статистики райдержадміністрацій, міськрад (інформаційні довідники, статистичні щорічники, експрес-випуски, офіційні публікації у ЗМІ);

- Міністерства культури України, департаменту культури, релігій, національностей і туризму облдержадміністрацій, відділів культури райдержадміністрацій, управлінь культури міськрад (звіти діяльності, програми та стратегії розвитку культури);

- Українського центру культурних досліджень, обласного науково-методичного центру культури і мистецтв (інформаційні вісники, матеріали наукових конференцій, семінарів тощо).

Особливу увагу слід звернути на норма-

тивно-правові акти, які визначають юридичні основи та регулюють функціонування суб'єктів культурно-мистецької сфери. Зокрема у процесі її виокремлення із господарського комплексу країни потрібно ґрунтовно проаналізувати класифікацію видів економічної діяльності, товарів і послуг, галузеві закони, накази профільних міністерств та відомств. Окрім того особливу увагу слід звернути на нормативи забезпечення населення послугами соціально-культурного сервісу та ін.

Рис.2. Етапи суспільно-географічного дослідження культурно-мистецької сфери регіону

На *третьому етапі* потрібно виявити та проаналізувати фактори формування, функціонування і розвитку культурно-мистецької сфери регіону. Вихідним чинником, який впливає на досліджувану сферу є географічне положення території. Характеристику розміщення регіону у просторі варто провести із трьох позицій: природно-географічної, соціально-економічної та геокультурної. Ретроспективний огляд культурно-мистецького розвитку території регіону із здійсненням відповідної періодизації дасть змогу виявити сутність історико-географічного фактору. До групи демосоціальних чинників необхідно віднести чисельність та динаміку населення, природний і механічний рух, статево-вікову структуру, розселення населення, етнічний, мовний та конфесійний склад. Група економічних факторів включає зайнятість населення у галузях господарства (спеціалізацію регіону), рівень і якість життя населення, фінансові надходження в культуру, транспортна доступність тощо. Політико-правові та ідеологічні фактори передбачають особливості адміністративно-територіального поділу області, державної і регіональної культурної політики, електоральних вподобань населення.

Сучасні процеси регіоналізації диктують важливість концептуального геокультурного фактору – територіальної ідентичності населення, який формується на основі етнічної, лінгвістичної, конфесійної, електоральної та

ментальної складових. На основі аналізу територіальної ідентичності населення складаються ментальні карти регіону. Поміж тим нагальним залишається розгляд впливу чинника глобалізації, зокрема у світлі сучасних цивілізаційних процесів, в тому числі й бігравітаційних.

Визначальним фактором, який впливає на розвиток досліджуваної сфери є культурно-мистецький потенціал території. У нашому розумінні культурно-мистецький потенціал території – це сукупність ресурсів матеріальної та духовної культурної спадщини, а також носіїв культури (людський інтелектуальний і творчий ресурс), які можуть бути безпосередньо задіяні у розвитку культурно-мистецької сфери відповідної території. Для визначення відповідного потенціалу території регіону необхідна комплексна методика його оцінки, яка повинна бути точною, гнучкою, зрозумілою та повинна давати порівняльну інтегральну характеристику різних адміністративно-територіальних одиниць. Культурно-мистецький потенціал поділяється на: історико-культурний, природно-культурний, інфраструктурний, управлінський, освітньо-науковий, творчий, духовно-культурний, національно-культурний, подієвий, біосоціальний, інноваційно-інвестиційний (табл. 1). Бальна градація складників потенціалу проведена із врахуванням ступеня можливості залучення до процесу розвитку культурно-мистецької сфери обласного регіону.

Таблиця 1

Показники для інтегральної оцінки ресурсів культурно-мистецького потенціалу регіону

Характеристика виду ресурсу	Вид ресурсу та його склад	Бали
1. Історико-культурний		
Сукупність об'єктів нерухомої культурної спадщини, які внесені до реєстру пам'яток історії і культури місцевого, національного та всесвітнього значення, а також нововиявлені пам'ятки	Археологічні	2
	Історичні	5
	Монументального мистецтва	4
	Архітектури та містобудування	8
	Садово-паркового мистецтва	6
	Науки і техніки	4
2. Природно-культурний		
Природні або змінені, окультурені території з метою їх збереження та відпочинку, розваг, рекреації населення	Парк культури і відпочинку	5
	Дендропарк	2
	Ботанічний сад	3
3. Інфраструктурний		
Заклади соціокультурного обслуговування населення різноманітних за функціональним призначенням, статусом, організаційно-правової форми господарювання. Включає споруди, персонал, об'єкти рухомої культурної спадщини, основні фонди, матеріально-технічне забезпечення тощо	Клуб, бібліотека-філія (філіал)	2
	Будинок культури, бібліотека	5
	Науково-методичний центр	9
	Центральна бібліотека (ЦБС)	6
	Універсальна наукова бібліотека, архів	10
	Історико-культурний заповідник	8
	Музей	6
	Народний музей	2
	Театр, філармонія	10
	Кінотеатр	8
Демонстратор фільмів	3	

4. Управлінський		
Керівники, фахові працівники установ, інші особи структурних підрозділів, що здійснюють організаційно-управлінську діяльність у сфері культури і мистецтва	Профільна комісія органу місцевого самоврядування	1
	Відділ культури РДА, міськвиконкому	3
	Департамент культури, релігій, національностей і туризму ОДА	6
5. Освітньо-науковий		
Заклади освіти, діяльність яких спрямована на естетичне виховання учнів та підготовку спеціалістів у галузях знань "Культура", "Мистецтво"	Школа естетичного виховання	5
	Професійно-художнє училище	6
	Коледж культури, вище училище культури (музичне)	9
	Інші ВНЗ (непрофільні III-IV рівнів акредитації)	8
6. Творчий		
Сукупність унікальних креативних художніх якостей людей, груп людей, що визначають межі їх професійної і аматорської діяльності	Академічний колектив	4
	Колектив із званням "народний"	3
	Колектив із званням "зразковий"	2
	Майстер образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва	1
7. Духовно-культурний		
Особливості форм і виявів релігійної свідомості територіальних спільнот людей	Релігійна громада	3
	Духовний центр управління	1
	Місце паломництва	4
	Монастир	4
8. Національно-культурний		
Діяльність національних меншин із збереження і популяризації культурної самобутності	Осередок діяльності національно-культурних товариств і спілок	2
9. Подієвий		
Різноманітні події культурно-мистецького життя регіону із регулярною періодичністю проведення	Фестиваль	5
	Свято, виставка	2
	Інший культурно-масовий захід (1бал =100 заходів)	1
10. Біосоціальний		
Культурно-історичні та інші об'єкти, пов'язані з певним життєвим циклом тієї чи іншої видатної особи (народження, діяльність, перебування, смерть, поховання) [1, с. 18]	Місця народження, перебування, творчої діяльності видатних культурно-мистецьких персоналій	2
11. Інноваційно-інвестиційний		
Особливості впровадження інновацій та інвестиційної підтримки розвитку геокультурного простору	Новітня шоу-програма	2
	Цільова державна програма	4
	Інвестиційний проект	7

Для об'єктів культурно-мистецького потенціалу різних за статусом і значенням необхідно враховувати поправку: для об'єктів історико-культурної спадщини і природно-заповідного фонду: національного значення – +3, місцевого – +1, всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – +6; для об'єктів інфраструктури, освітніх закладів, осередків діяльності національно-культурних товариств: із статусом національний – +8, обласний – +5, районний – +3, міський – +1. Загальна сума балів кожного адміністративного району визначається як сума балів усіх видів ресурсів у районі.

Підсумком даного етапу є проведення SWOT-аналізу, який передбачає категоризацію факторів на чотири групи: сильні, слабкі, загрози, можливості.

Четвертий етап має на меті реалізацію

комплексного структурного аналізу функціонально-компонентної та організаційно-управлінської структури культурно-мистецької сфери регіону. Компонентно-функціональна структура являє собою складну упорядковану систему складовими якої виступають суб'єкти культурно-мистецької діяльності (заклади, підприємства, установи, організації). Ці структурні елементи за спільністю функціонально-типологічних особливостей діяльності та надання послуг населенню об'єднуються у підгалузі культурно-мистецької сфери. Аналізуючи динаміку розвитку і сучасний стан кожної з підгалузей, використовується низка показників (відносних і абсолютних). Вони подаються у загальному по регіону, у порівнянні із загальноукраїнськими показниками та у зрізі адміністративних районів, міст обласного підпоряд-

кування. Основними характеристиками для підгалузей культурно-мистецької сфери є такі: кількість закладів різних типів; територіальна доступність; потужність закладів (кількість місць); відвідуваність (кількість глядачів та учнів у школах); кількість та характер культурно-масових подій; якісний склад персоналу; обсяг основних фондів та особливості матеріально-технічного забезпечення; обсяги фінансування; інші показники.

Аналіз організаційно-управлінської структури сфери культури і мистецтва регіону включає детальний розгляд особливостей територіальних і галузевих органів управління, їх структурних підрозділів. Важливим є визначення функціональних призначень, взаємовідношення структурних елементів та їх геопросторових рис.

Одним із провідних методів суспільно-географічного дослідження є статистичний, який включає такі послідовні етапи: статистичне спостереження, статистичне зведення та групування, пошук та встановлення закономірностей і залежностей, інтерпретація отриманих результатів. Статистичний та математичний методи є основними для визначення територіальної диференціації культурно-мистецької сфери регіону.

Метод картографічного моделювання застосовується у тісному взаємозв'язку з усіма іншими методами та підходами суспільно-географічних досліджень. Він дає змогу картографувати елементи культурно-мистецької сфери та допомагає визначити особливості її структури та територіальної диференціації. Картографічні матеріали відображають регіональні особливості розвитку сфери культури і мистецтва. Зображення тих чи інших об'єктів на карті фіксує їх розміщення та якісні характеристики, що вже є новою типологічною інформацією, яка дає можливість аналізувати взаємне розміщення об'єктів чи явищ, їх сусідство чи накладання [4, с.135].

На наступному – *п'ятому етапі* проводиться вивчення функціонально-територіальної структури, що передбачає виявлення первинних форм геопросторової організації культурно-мистецької сфери та сформованих ними територіальних систем.

Для комплексного бачення забезпечення адміністративних районів та міст обласного підпорядкування різними видами закладів нами визначено відповідний показник за такою формулою:

$$I = \sum_{j=1}^n \frac{L_{ij}}{L_{\max j}}; j = \overline{1, n}; i = \overline{1, m}$$

де L_{ij} – кількість закладів культури j -ого виду в розрахунку на 1000 осіб постійного населення в i -ому районі, місті; $L_{\max j}$ – найбільша кількість закладів культури j -ого виду в розрахунку на 1000 осіб постійного населення серед усіх районів, міст; i – номер району, міста ($i = 1, 26$); j – вид закладу культури ($j = 1, 4$). Значення показників перебувають в межах від 0 до n ; при цьому, чим ближчим є значення показника рівня забезпеченості закладами культури і мистецтва до нуля, тим гіршою можна вважати ситуацію і навпаки [5, с. 75-76].

Аналізуючи функціонально-територіальну структуру важливим є вивчення її диференціації щодо рівня розвитку. Це можливо здійснити за допомогою коефіцієнта локалізації культурно-мистецьких закладів у адміністративних районах, який розраховується за формулою:

$$K_i = \frac{p \times N}{P \times n}$$

де K_i – коефіцієнт локалізації культурно-мистецьких закладів, p – кількість закладів у районі; P – кількість закладів в області; n – чисельність населення району, N – чисельність населення області. Якщо $K_i < 1$, то можна стверджувати про низький рівень локалізації закладів культури і мистецтва; наближений, або $K_i = 1$ – середній рівень; якщо $K_i > 1$ – високий рівень локалізації закладів.

Для отримання підсумкового показника рівня розвитку мережі закладів для потреб обслуговування населення у кожному із 20-ти районів області розраховується інтегральний коефіцієнт локалізації:

$$IK_i = (K_1 + K_2 + K_3 + K_4 + K_5 + K_6 + K_7)/20,$$

де IK_i – інтегральний коефіцієнт локалізації закладів культурно-мистецької сфери, K_1 – коефіцієнт локалізації закладів культури клубного типу, K_2 – коефіцієнт локалізації бібліотечних закладів, K_3 – коефіцієнт локалізації музейних закладів, K_4 – коефіцієнт локалізації концертно-видовищних закладів, K_5 – коефіцієнт локалізації демонстраторів фільмів, K_6 – коефіцієнт локалізації початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання), K_7 – коефіцієнт локалізації вищих навчальних закладів культури і мистецтва.

Аналіз подібностей та відмінностей у рівнях розвитку культурно-мистецької сфери окремих адміністративних районів здійснюємо з використанням порівняльно-географічного методу. Це дасть змогу виявити місце і значен-

ня кожного адміністративного району (разом із містом обласного підпорядкування) в регіональній культурно-мистецькій системі. На основі інтегрального коефіцієнта локалізації закладів проводиться групування адміністративних районів обласного регіону за рівнем розвитку культурно-мистецької сфери.

Охоплення території районів закладами досліджуваної сфери визначається розрахувавши коефіцієнт територіальної концентрації закладів культури і мистецтва за формулою:

$$K_{\text{кр}} = \frac{p \times S}{P \times S'}$$

де $K_{\text{кр}}$ – коефіцієнт територіальної концентрації культурно-мистецьких закладів, p – кількість закладів у районі; P – кількість закладів в області; s – площа району, S – площа області. Коли $K_{\text{кр}} < 1$, то можна зробити висновки про низьку концентрацію закладів культури і мистецтва; $K_{\text{кр}} = 1$ – оптимальна концентрація закладів на досліджуваній території; якщо $K_{\text{кр}} > 1$ – висока концентрація культурно-мистецьких закладів.

Для уникнення псевдокомпенсації окремих компонентів сфери за рахунок високих показників територіальної концентрації закладів інших підгалузей району розраховується інтегральний коефіцієнт територіальної концентрації закладів культури і мистецтва ($TK_{\text{кр}}$).

Районування – метод суспільної географії, що допомагає виділити на території регіону мережу культурно-мистецьких районів та їх ядер (креативних центрів). В основі районування – об'єктивні фактори, серед яких головним є опорний каркас розселення, що дозволяють виявити ступінь інтенсивності внутрішньорайонних зв'язків та взаємодії.

Шостий етап передбачає виявлення проблем і перспектив розвитку сфери та основні напрямки її вдосконалення. Особливо важливим є аналіз трансформації галузі у зв'язку з перебігом реформи місцевого самоврядування і територіальної організації державної влади в Україні. Також актуальним є розгляд залучен-

ня ресурсів культурно-мистецької сфери для потреб розвитку туризму в регіоні.

Розглядаючи децентралізаційні процеси, а також викликані цим зміни якості і форм впливу уже сформованих і нових культурних центрів на обслуговуючу територію є доцільним розгляд поширення дифузії культурних інновацій. Особливості, ступінь та інтенсивність поширення культурно-мистецьких інновацій залежить від поля демографічної напруги культурно-мистецького центру – адміністративного центру об'єднаної територіальної громади, навколо якого формуються відповідні системи розселення і зона соціокультурного обслуговування. Напруга поля демографічного впливу адміністративного центру визначається за формулою:

$$E_B = \frac{H_A}{R_{AB}^2}$$

E_B – поле демографічної напруги, яке створюється населеним пунктом (культурно-мистецьким центром) A , H_A – людність населеного пункту, R_{AB}^2 – радіус зони впливу демографічної напруги населеного пункту.

Чим більший показник демографічної напруги у досліджуваному радіусі обслуговування, то можна стверджувати про високий ступінь поширення культурно-мистецьких інновацій та відповідно прогресивний суспільний поступ територіальної громади.

На сьомому етапі проводиться завершальна літературна та графічна робота над дисертаційним дослідженням, оформлення його основного тексту та формування додатків.

Висновки. Культурно-мистецька сфера регіонального рівня – складне системно-структурне поліфункціональне суспільне утворення, дослідження територіальної (геопросторової) організації якої необхідно проводити лише за наявності чіткого алгоритму наукового пошуку. Поетапне використання сукупності методів різних груп дає можливість всебічно проаналізувати сучасний стан досліджуваного сектору економіки країни.

Література:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія / О.О. Бейдик – К.: ВПЦ "Київський університет", 2001. – 396 с.
2. Дзеніс З.Е. Методология и методика социально-эконом-географических исследований / Зигридс Дзеніс. – Рига: Зинатне, 1980. – 262 с.
3. Закон України "Про культуру" від 14.02.2010 р. №2778-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №24. – Ст. 168 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
4. Заячук О.Г. Методика та методи суспільно-географічного дослідження територіальної організації освітньо-виховного комплексу обласного регіону / О.Г. Заячук. // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: "Географічні науки". – 2013. – №16. – С. 132–136.
5. Кічурчак М.В. Оцінка рівня забезпеченості закладами культури і мистецтва в економіці України / М.В. Кічурчак // Економіст. – К., 2011. – Вип. №4. – С. 75–77.
6. Любіцева О.О. Методология географии культуры / О.О. Любіцева // Україна та глобальні процеси: географічний вимір. К.; Луцьк, 2000. Т. 3. – С. 258 – 262.

7. Мезенцев К.В. Методи дослідження в суспільній географії: традиції та новації / К.В. Мезенцев // Економічна та соціальна географія. Наук. зб. – 2013. – Вип. 1(66). – С. 31-42.
8. Моштаківа Н.В. До питання суспільно-географічного дослідження сфери культури регіону / Н.В. Моштаківа // Часопис соціально-економічної географії: міжрег. зб. наук. праць. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – №9 (2). – С. 170–178.
9. Олійник Я.Б. Вступ до соціальної географії: навч. посібн. / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко. – К.: ТОВ "Знання", 2000. – 204 с.
10. Основи культурології: навч. посібник / Л.О. Сандюк, Н.В. Шубелка, М.Ф. Шмиголь та ін.; за ред. Л. О. Сандюк, Н.В. Шубелки. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 400 с.
11. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
12. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії: навч. посібник / М.Д. Пістун; Міжнародний фонд "Відродження". – Київ: Вища школа, 1996. – 231 с.
13. Ріпка О.О. Теоретико-методичні основи суспільно-географічного дослідження регіональних геокультурних процесів / О.О. Ріпка // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія. – Тернопіль: СМП "Тайп", 2014. – Вип. 1. – С. 94-100.
14. Ровенчак І.І. Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 240 с.
15. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навч. посібник / О.Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
16. Флінта Н.І. Культурно-освітній комплекс регіону і його територіальна організація (на матеріалах Тернопільської області): дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 / Флінта Наталія Іванівна. – Тернопіль, 2005. – 197 с.
17. Шаблій О.І. Математичні методи в соціально-економічній географії / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 1994. – 304 с.
18. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії / О.І. Шаблій. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.
19. Шарыгин М.Д. Современные проблемы экономической и социальной географии / М.Д. Шарыгин. – Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 2008. – 427 с.
20. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: навчальний посібник / Л.Т. Шевчук. – К.: Знання, 2007. – 349 с.

References:

1. Bejdyk O.O. Rekreacijno-tury'sts'ki resursy` Ukrayiny`: Metodologiya ta metody`ka analizu, terminologiya, rajonuvannya: Monografiya / O.O. Bejdyk – K.: VPCz "Ky`yivs'ky`j universy`tet", 2001. – 396 s.
2. Dzeny's Z.E. Metodology`ya y` metody`ka socy`al'no-ekonom-geografy`chesky`x y`ssledovany`j / Zy`gry`ds Dzeny`s. – Ry`ga: Zy`natne, 1980. – 262 s.
3. Zakon Ukrayiny` "Pro kul`turu" vid 14.02.2010 r. #2778-VI // Vidomosti Verhovnoyi Rady` Ukrayiny`. – 2011. – #24. – St. 168 [Elektronny`j resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
4. Zayachuk O.G. Metody`ka ta metody` suspil'no-geografichnogo doslidzhennya tery`torial'noyi organizaciyi osvith'o-vy`hovnogo kompleksu oblasnogo regionu / O.G. Zayachuk. // Naukovy`j visny`k Sxidnoevropejs`kogo nacional'nogo universy`tetu imeni Lesi Ukrayinky`: "Geografichni nauky". – 2013. – #16. – S. 132–136.
5. Kichurchak M.V. Ocinka rivnya zabezpechenosti zakladamy` kul`tury` i my`stecztva v ekonomici Ukrayiny` / M.V. Kichurchak // Ekonomist. – K., 2011. – Vy`p. #4. – S. 75–77.
6. Lyubiceva O.O. Metodologiya geografiyi kul`tury` / O.O. Lyubiceva // Ukrayina ta global'ni procesy`: geografichny`j vy`mir. K.; Lucz`k, 2000. T. 3. – S. 258 – 262.
7. Mezenцев K.V. Metody` doslidzhennya v suspil'nij geografiyi: trady`ciyi ta novaciyi / K.V. Mezenцев // Ekonomichna ta social'na geografiya. Naук. zб. – 2013. – Vy`p. 1(66). – S. 31-42.
8. Moshtakova N.V. Do py`tannya suspil'no-geografichnogo doslidzhennya sfery` kul`tury` regionu / N.V. Moshtakova // Chasopy`s social'no-ekonomichnoyi geografiyi: mizhreg. zб. nauk. prac` . – Xarkiv: XNU im. V.N. Karazina, 2010. – #9 (2). – S. 170–178.
9. Olijny`k Ya.B. Vstup do social'noyi geografiyi: navch. posibn. / Ya.B. Olijny`k, A.V. Stepanenko. – K.: TOV "Znannya", 2000. – 204 s.
10. Osnovy` kul`turologiyi: navch. posibny`k / L.O. Sandyuk, N.V. Shhubelka, M.F. Shmy`gol` ta in.; za red. L. O. Sandyuk, N.V. Shhubelky`. – K.: Centr uchbovoyi literatury`, 2012. – 400 s.
11. Osnovy` metodologiyi ta organizaciyi naukovy`x doslidzen` : Navch. posib. dlya studentiv, kursantiv, aspirantiv i ad'yuntiv / za red. A. Ye. Konvers`kogo. – K.: Centr uchbovoyi literatury`, 2010. – 352 s.
12. Pistun M.D. Osnovy` teorii suspil'noyi geografiyi: navch.posibny`k / M.D. Pistun; Mizhnarodny`j fond "Vidrodzhennya". – Ky`yiv: Vy`shha shkola, 1996. – 231s.
13. Ripka O.O. Teorety`ko-metody`chni osnovy` suspil'no-geografichnogo doslidzhennya regional'ny`x geokul`turny`j procesiv / O.O. Ripka // Naukovy` zapu`sky` TNPУ im. V. Gnatyuka. Seriya: geografiya. – Ternopil`: SMP "Tajp", 2014. – Vy`p. 1. – S. 94-100.
14. Rovenchak I.I. Geografiya kul`tury`: problemy` teorii, metodologiyi ta metody`ky` doslidzhennya: Monografiya. – L`viv: Vy`davny`chy`j centr LNU im. Ivana Franka, 2008. – 240 s.
15. Topchiyev O.G. Suspil'no-geografichni doslidzhennya: metodologiya, metody`, metody`ky`: navch. posibny`k / O.G. Topchiyev. – Odesa: Astropry`nt, 2005. – 632 s.
16. Flinta N.I. Kul`turno-osvitnij kompleks regionu i jogo tery`torial'na organizaciya (na materialax Ternopil`s`koyi oblasti): dy`s. kand. geogr. nauk: 11.00.02 / Flinta Nataliya Ivanivna. – Ternopil`, 2005. – 197 s.
17. Shabl'ij O.I. Matematy`chni metody` v social'no-ekonomichnij geografiyi / O.I. Shabl'ij. – L`viv: Svit, 1994. – 304 s.
18. Shabl'ij O.I. Osnovy` zagal'noyi suspil'noyi geografiyi / O.I. Shabl'ij. – L`viv: Vy`d. centr LNU im. Ivana Franka, 2003. – 444 s.
19. Sharygy`n M.D. Sovremennye problemy` ekonomy`cheskoj y` socy`al'noj geografyy` / M.D. Sharygy`n. – Perm`: Y`zd-vo Perm. un-ta, 2008. – 427 s.
20. Shevchuk L.T. Social'na geografiya: navchal'ny`j posibny`k / L.T. Shevchuk. – K.: Znannya, 2007. – 349 s.

Резюме:

Сергей Задворный. МЕТОДИКА ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА РЕГИОНА.

Статья посвящена рассмотрению особенностей методики организации и проведения общественно-географического исследования сферы культуры и искусства областного региона. Обоснована целесообразность и объективность изучения данной сферы с позиции системного подхода. Осуществлен анализ и обобщение предыдущих научных разработок отечественных и зарубежных ученых относительно постановки алгоритма решения общественно-географической проблемы, в том числе и социокультурного характера на региональном уровне. Предложено содержательный алгоритм комплексного исследования геопространственной организации сферы культуры и искусства, который включает в себя семь последовательных этапов его реализации: I этап – организационно-планировочный (постановка исходных положений научного исследования); II этап – информационный (формирование информационной базы исследования); III этап – факторный (анализ факторов формирования, функционирования и развития исследуемой сферы); IV этап – структурно-аналитический (изучение функционально-компонентной и организационно-управленческой структур); V этап – территориально-синтетический (изучение функционально-территориальной структуры); VI этап – прогноз-рекомендационный (составление прогноза траектории развития сферы и разработка рекомендаций по совершенствованию ее функционирования); VII этап – итоговый (завершения оформления результатов исследования). Каждому этапу соответствует определенная часть научно-исследовательской работы, перечень основных задач и методов исследования (философских, общенаучных, конкретнаучных). Соблюдение технологии научного исследования позволяет повысить его эффективность, а также валидность полученных итоговых результатов и максимального подтверждение достоверности гипотезы. С целью анализа современного состояния и выявления ведущих тенденций развития сферы культуры и искусства, ее отдельных структурных элементов, предложена система характеристик и математических показателей (количественных, качественных, интегральных). Представленная методика позволяет комплексно рассмотреть основные условия формирования, особенности геопространственной организации и уровень социокультурного обслуживания территориальных общностей людей, с целью его оптимизации и совершенствования.

Ключевые слова: методика, этап, алгоритм, метод, общественно-географическое исследование, сфера культуры и искусства, регион.

Summary:

Serhij Zadvornyj. METHODS OF HUMAN-GEOGRAPHICAL STUDY CULTURAL AND ARTISTIC AREA OF THE REGION.

The article is devoted to features methods of organizing and conducting human-geographical study of cultural and artistic spheres of regional area. Expediency and objective study of this sector of the position of a systematic approach. The analysis and synthesis of previous scientific development of domestic and foreign scholars with respect to the formulation of the algorithm solving social and geographical issues, including socio-cultural nature at regional level. A meaningful algorithm of complex geospatial study of cultural and artistic area, which includes seven successive stages of its implementation: Stage I – organization and planning (setting assumptions of scientific research); Stage II – information (forming an information base study); Stage III – factor (factor analysis of the formation, operation and development of the study area); Stage IV – structural and analytical (the study of component-functional and organizational and management structures); Stage V – territorial and synthetic (studying territorial and functional structure); Stage VI – prognostically-recommendation (predicting of the trajectory and development of sphere and recommendations for improving its functioning); Stage VII – Final (complete presentation of results of the research). Each stage corresponds to a certain part of the research work, a list of the main objectives and research methods (philosophical, general, specific scientific). Compliance of the technology research provides an opportunity to improve its effectiveness and validity of the final results obtained maximum confirmation and hypothesis reliability. In order to analyze the modern state and identify the main trends in the development of art and culture, its individual structural elements of the system of characteristics and mathematical indicators (quantitative, qualitative, integrated). The presented method makes it possible to comprehensively consider the basic conditions for the formation, characteristics of geospatial organization and the level of socio-cultural regional communities of people with an aim of optimizing and improving.

Keywords: method, stage, algorithms, methods, human-geographical research, cultural and artistic area of the region.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 15.05.2015р.